

Nr 104.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 30 juni 1920 med vissa föreskrifter i fråga om val av kommunal-, municipal- och stadsfullmäktige samt av landstingsmän; given Stockholms slott den 25 februari 1921.

Under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över socialärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härmed föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 30 juni 1920 med vissa föreskrifter i fråga om val av kommunal-, municipal- och stadsfullmäktige samt av landstingsmän.

De till ärendet hörande handlingar skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott.

GUSTAF.

Henning Elmquist.

Förslag

till

Lag

om fortsatt tillämpning av lagen den 30 juni 1920 med vissa föreskrifter i fråga om val av kommunal-, municipal- och stadsfullmäktige samt av landstingsmän.

Häri genom förordnas, att lagen den 30 juni 1920 med vissa föreskrifter i fråga om val av kommunal-, municipal- och stadsfullmäktige samt av landstingsmän, vilken lag gäller till den 1 juli 1921, skall äga fortsatt tillämpning till den 1 juli 1922.

---

*Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans
Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 25
februari 1921.*

Närvarande:

Statsministern VON SYDOW, ministern för utrikes ärendena greve
WRANGEL, statsråden ERICSSON, DAHLBERG, MURRAY, ELMQUIST,
MALM, BERGQVIST, HAMMARSKJÖLD, EKEBERG, HANSSON.

Chefen för socialdepartementet, statsrådet Elmquist anförde:

På grund därav, att genom de vid 1918 års urtima riksdag beslutade ändringarna i kommunalförordningarna en högst betydande ökning i de kommunalt röstberättigades antal uppstått och att de under år 1919 infallande fullmäktigvalen, vid vilka skulle utses representanter för två särskilda tidsperioder, väntades komma att bli förenade med särskilda svårigheter, förelade Kungl. Maj:t genom proposition nr 76 1919 års lagtima riksdag ett lagförslag, åsyftande att underlätta för väljarna att utan alltför mycken uppoffring av tid och bekvämlighet deltaga i fullmäktigvalen nämnda år. I anledning, bland annat, av berörda proposition och ett flertal i samma ämne väckta motioner antog riksdagen för sin del en lag med vissa föreskrifter i fråga om val under våren 1919 av kommunal-, municipal- och stadsfullmäktige samt av landstingsmän. I denna lag, som utfärdades den 25 februari 1919 (Sv. förf.-saml. nr 56), meddelades vissa bestämmelser om utsträckande av tiden för valförrättning till två eller flera dagar samt om utsättande av valförrättning att äga rum å olika lokaler inom ett valdistrikt.

Lagen den
25 februari
1919 med
vissa föreskrifter i fråga
om de kommunala valen
våren 1919.

Genom proposition nr 286 till 1920 års riksdag framlade Kungl. Maj:t förslag till vissa ändringar i kommunalförordningarna, åsyftande, bland annat, obligatorisk valdistriktsindelning i landskommuner med över 3,000 invånare. Detta förslag blev av konstitutionsutskottet (utlåtande nr 52) i huvudsak tillstyrkt.

Lagarna den
30 juni 1920
om ändring
i kommunalförordningarna samt
lagen samma
dag med vissa
föreskrifter i
fråga om kommunala val.

Vid samma riksdag väcktes därjämte i båda kamrarna ett antal motioner, däri hemställdes, att de genom förenämnda lag den 25 februari

1919 meddelade bestämmelser till underlättande av deltagande i de kommunala valen våren 1919 måtte i större eller mindre omfattning utsträckas att gälla även vid kommande val.

I sitt utlåtande (nr 54) i anledning av berörda motioner anförde konstitutionsutskottet, bland annat, följande.

»De bestämmelser i 1919 års provisoriska vallag, åt vilka fortsatt giltighet skulle kunna beredas, äro givetvis de, vilka möjliggöra upprättandet av flera röst-upptagningsställen i en valkrets eller ett valdistrikt samt valets fördelning på två, eventuellt tre valdagar. Dessa bestämmelser, vilka tillkommo i anledning av de särskilda omständigheterna vid 1919 års val, hava, efter vad utskottet har sig bekant, och enligt vad av föreliggande motioner framgår, verkat på ett tillfredsställande sätt och vunnit allmänt erkännande inom de kommuner, vari de tillämpats. Då det underlättande av de kommunala valen, som genom dessa bestämmelser provisoriskt åvägabragtes, givetvis även för framtiden kan vara av värde, och då några olägenheter på grund av dessa stadganden icke synas hava förekommit, tala onekligen starka skäl för en prolongation av desamma. Visserligen är härvid att märka, att de förändringar av bestämmelserna om kommunala val, som i Kungl Maj:ts proposition nr 286 föreslås och av utskottet tillstyrkas, synas ägnade att underlätta dessa val och att sålunda i vissa hänseenden ersätta de särskilda bestämmelserna i 1919 års provisoriska vallag; särskilt torde den obligatoriska valdistriktsindelning i landskommuner med över 3,000 invånare, som i denna kungl. proposition föreslås, i hög grad komma att verka i denna riktning. Emellertid kan denna valdistriktsindelning givetvis icke hinna genomföras till höstens val. Under sådana förhållanden anser utskottet det väl motiverat att föreslå en prolongation av 1919 års provisoriska vallag i tillämpliga delar till den 1 juli 1921. Först sedan därigenom en mera vidsträckt erfarenhet av dessa bestämmelserns verkningar såväl som av betydelsen av de i propositionen nr 286 föreslagna bestämmelserna vunnits, anser utskottet frågan om en eventuell utredning rörande de i 1919 års provisoriska vallag inryckta särskilda bestämmelsernas inarbetande i kommunallagarna böra upptagas till prövning. Utskottet föreslår alltså för närvarande en ny provisorisk lag, vilken utgör en prolongation i tillämpliga delar av 1919 års vallag; de ändringar, som vidtagits, äro be-tingade av de författningsförslag, som i Kungl. Maj:ts proposition nr 286 framlagts.»

Sedan riksdagen bifallit vad utskottet i förevarande hänseenden hemställt, utfärdades den 30 juni 1920 lagar om ändrad lydelse i vissa delar av kommunalförordningarna samt lag med vissa föreskrifter om val av kommunal-, municipal- och stadsfullmäktige samt av landstingsmän. (Sv. förf.-saml. nr 384 o. ff. samt nr 396.)

Sistnämnda lag, som trädde i kraft den 1 juli 1920 och gäller till den 1 juli 1921, innehåller i huvudsak följande bestämmelser.

I landskommun, vars invånarantal överstiger 3,000, skall i regel val av kommunalfullmäktige utsättas att äga rum å två på varandra följande dagar, av vilka den ena skall vara en söndag. Har sådan kommun indelats i särskilda valdistrikt, skall samma bestämmelse äga tillämpning å varje särskilt valdistrikt, vars invånarantal överstiger 3,000.

I kommun eller valdistrikt av ovan angivna storlek skall i allmänhet landstingsmannaval förrättas, förutom å den i § 5 mom. 2 c) i landstingsförordningen åsyftade dag (d. v. s. enligt den intill 1 januari 1922 gällande lydelsen av nämnda lagrum Marie bebådelsedag), jämväl å dagen närmast efter eller före sagda dag.

På vederbörande valförrättare ankommer att förordna, huruvida sådan utsträckning av tiden för valförrättning, som ovan nämnts, skall äga rum vid val av kommunalfullmäktige eller landstingsmän i köping, som bildar egen kommun, samt i sådan landskommun eller valdistrikt av landskommun, som icke uppnått ett invånarantal av 3,000, ävensom vid val av municipalfullmäktige.

Val av kommunalfullmäktige eller landstingsmän, som förrättas å två dagar, må endera förrättningsdagen äga rum å tillgänglig lokal inom annan del av kommunen eller distriktet, än där valförrättning vanligen äger rum, därest valförrättaren med hänsyn till samfärdselsförhållandena eller andra orsaker prövar detta erforderligt.

Utsätter valförrättaren valförrättning att äga rum å annan lokal än den sedvanliga, må han jämväl, där förhållandena så påkalla, förordna, att valförrättning å lokal, som senare användes, icke skall taga sin början förrän å andra dagen efter nästföregående förrättningsdag, dock att endera förrättningsdagen skall vara en söndag. Tager val av landstingsmän sin början den 24 mars, skall det fortsättas den 25 mars.

I kommun eller valdistrikt av förut angivna storlek må valförrättaren, där synnerliga skäl därtill föreligga, utsätta valförrättning att äga rum jämväl å en påföljande tredje förrättningsdag å tillgänglig lokal inom sådan del av kommunen eller distriktet, där förrättning icke å första eller andra förrättningsdagen skall hållas. I sådant fall må den tredje förrättningsdagen bestämmas till andra dagen efter närmast föregående förrättningsdag.

Vid val av stadsfullmäktige eller av landstingsmän i stad äger magistraten eller stadsstyrelsen förordna, att valet samtidigt skall äga rum å flera lokaler, avsedda för särskilda delar av staden eller av valkrets i staden. Magistrat och stadsstyrelse hava även befogenhet att utsträcka sådant val att hållas under två på varandra följande dagar.

I det föregående har jag i korthet berört de av 1920 års riksdag beslutade ändringarna i kommunalförordningarna. Genom dessa ändringar och genom samtidigt beslutad ändring av bestämmelserna om val till riksdagen hava nya föreskrifter meddelats om distriktsindelningen vid politiska och kommunala val på landsbygden. I kommunalförordningen för landet § 29 mom. 2 och i landstingsförordningen § 5 mom. 2 a) hava införts vissa hänvisningar till lagen om val till riksdagen. Vidare finnas i 31 och 32 §§ i den nya lagen om val till riksdagen den 26 november 1920 (nr 796) bestämmelser om delning i valdistrikt av landskommun, valkrets för kommunalfullmäktigval och del av landskommun samt om skyldighet för länsstyrelserna att, i vissa fall utan föregående framställning från röstberättigad, förordna om indelning i valdistrikt eller ändring i redan skedd valdistriktsindelning.

Utredning angående distriktsindelningen vid politiska och kommunala val på landsbygden samt angående behovet av en förlängning av lagen den 30 juni 1920 med vissa föreskrifter i fråga om kommunala val.

De ifrågavarande nya bestämmelserna, som trätt i kraft den 1 ok-

tober 1920, åsyfta dels en på grund av ökningen i väljarkårerna nödvändig delning i smärre valdistrikt och dels en fullständig överensstämmelse mellan valdistriktsindelningarna för de politiska och de kommunala representantvalen å landsbygden. Denna överensstämmelse är nödvändig för tillämpning av den nya bestämmelsen om, att jämväl sistnämnda val hädanefter skola förrättas inför valnämnd. Den är tillika ett villkor för den politiska och den kommunala röstlängdens sammanförande.

Då enligt jämväl meddelade stadganden beslut angående indelning i valdistrikt skall träda i tillämpning beträffande val, som förrättas enligt den under nästpåföljande år upprättade röstlängden, har jag genom cirkulär den 22 november 1920 erinrat länsstyrelserna om angelägenheten därav, att indelningar i valdistrikt och sådana ändringar i distriktsindelningen, som erfordrades för vinnande av överensstämmelse mellan valdistriktsindelningen vid politiska och kommunala val, bleve, i den mån sådana indelningar och ändringar borde komma till stånd, genomförda före utgången av år 1920, på det desamma måtte kunna beaktas vid upprättandet av röstlängd år 1921 och komma till tillämpning vid de under år 1922 infallande valen. I anslutning härtill anmodade jag länsstyrelserna att inkomma dels med meddelande, huruvida sådana indelningar i valdistrikt och ändringar i redan skedd indelning, som enligt deras mening för närvarande borde komma till stånd, blivit genomförda, dels ock med yttrande, huruvida bestämmelser, motsvarande dem, som för tiden till den 1 juli 1921 gälla enligt lagen den 30 juni 1920 med vissa föreskrifter i fråga om val av kommunal-, municipal- och stadsfullmäktige samt av landstingsmän, kunde anses erforderliga även för tiden efter den 1 juli 1921, fastän landskommunerna och valkretsarna blivit under år 1920 i större utsträckning än förut uppdelade i valdistrikt.

Av de ingångna svaren framgår, att i det övervägande antalet län sådana indelningar i valdistrikt och ändringar i redan skedd indelning, som enligt vederbörande länsstyrelsens mening för närvarande böra komma till stånd, blivit genomförda. Endast beträffande ett par kommuner i två särskilda län torde distriktsindelning eller indelningsändring, som ansetts lämplig, icke hittills hunnit genomföras. Av svaren framgår vidare, att i ungefär halva antalet län undantag medgivits för kommuner eller distrikt med mera än 3,000 invånare från bestämmelsen om indelning i distrikt med högst 3,000 invånare. Endast beträffande ett par län framgår, att sådana undantag medgivits i större antal (i Stockholms län 9 och i Gävleborgs län 12 fall). I övrigt torde sådana undantag hava skett endast i ett fåtal fall.

En del länsstyrelser förklara uttryckligen, att i deras län överens-

stämmelse åvägabragts mellan distriktsindelningen för politiska och för kommunala val. Beträffande övriga län torde förhållandet vara enahanda, då, såsom av det föregående framgår, sådana indelningar och indelningsändringar, som enligt länsstyrelsernas mening för närvarande böra komma till stånd, blivit genomförda, utom i ett par fall, som icke torde avse bristande överensstämmelse mellan den politiska och den kommunala distriktsindelningen.

Vad angår frågan om förlängning av förenämnda, till den 1 juli 1921 gällande lag, är det av samtliga länsstyrelser endast sju, som anse bestämmelser, motsvarande dem, vilka meddelats i samma lag, icke för deras läns vidkommande erforderliga för tiden efter den 1 juli 1921. Av dessa länsstyrelser framhåller länsstyrelsen i Uppsala län emellertid, att det av hänsyn ej blott till vederbörande valförrättare utan också till väljarna vore synnerligen angeläget att icke utan tvingande skäl vidtaga ändringar i gällande föreskrifter om allmänna val. De tätalagändringarna under senare åren kunde icke fränkännas andel i skulden till valförrättares och allmänhets nu rådande ovisshet om vad som vid val av olika slag vore att iakttaga. På grund härav och då föreskrifterna i omförmälda lag i alla händelser icke syntes kunna vara till ogagn, förordade länsstyrelsen, att enahanda föreskrifter måtte meddelas jämväl för tiden efter den 1 juli 1921.

Övriga länsstyrelser anse dylika föreskrifter behövlige eller önskvärda även efter utgången av den nu gällande lagens giltighetstid. Några länsstyrelser förorda dock vissa modifikationer av lagens bestämmelser. Sålunda tillstyrker länsstyrelsen i Västernorrlands län, att berörda bestämmelser bibehållas jämväl för tiden efter den 1 juli 1921, men att frågan om deras tillämpning för viss kommun må bero på framställning av kommunalstämma och medgivande av vederbörande länsstyrelse. Länsstyrelserna i Blekinge, Hallands och Gävleborgs län, vilka anse bestämmelser alltjämt önskvärda, som möjliggöra valförrättnings utsättande till två eller flera dagar, förorda, att avgörandet därutinnan överlåtes åt vederbörande kommun eller valförrättare (länsstyrelsen i Blekinge län), valförrättare (länsstyrelsen i Hallands län) eller kommun (länsstyrelsen i Gävleborgs län). Av samma uppfattning som länsstyrelsen i Hallands län är länsstyrelsen i Örebro län, vilken emellertid uttryckligen förklarar sådana bestämmelser, som möjliggöra valens förrättande i olika delar av en kommun eller ett valdistrikt, icke vara för länets vidkommande erforderliga.

Länsstyrelsen i Malmöhus län, som för länets vidkommande icke anser behov föreligga av bestämmelser, motsvarande de nu ifråga-

varande, föreslår likväl, att, därest förhållandena i andra delar av riket anses påkalla dylika bestämmelser, det även beträffande kommun med flera än 3,000 invånare göres beroende av valförrättarens prövning, huruvida tiden för val bör utsträckas utöver en dag.

Av de länsstyrelser, vilka tillstyrkt lagbestämmelsernas bibehållande i deras nuvarande utsträckning, framhåller länsstyrelsen i Stockholms län lämpligheten av, att inom kommuner eller valdistrikt, vilkas invånarantal överstiger 3,000 men vilka det oaktat icke blivit delade i särskilda distrikt, valförrättning pågår mer än en dag. Men även för kommuner eller distrikt, vilkas invånarantal ej överstiger 3,000, anser länsstyrelsen det vara fördelaktigt att möjlighet till utsträckning av tiden för valförrättning föreligger. Detta gäller, enligt vad länsstyrelsen framhåller, särskilt skärgårdsdistrikt, där väderleksförhållanden och dylikt kunna medföra svårigheter för rösträttens utövning, om valförrättning pågår allenast en dag.

I samma riktning uttalar sig länsstyrelsen i Älvsborgs län under framhållande av, att vid kommunalfullmäktigvalen i länet år 1920 valförrättarna i kommuner med ett invånarantal ej överstigande 3,000 i ett stort antal fall ansett sig böra begagna sig av den dem tillkommande rätten att förordna om utsträckning av tiden för valförrättning.

Länsstyrelsen i Skaraborgs län, där endast tre landskommuner hava högre invånarantal än 3,000, anser, att ehuru inom länets övriga landskommuner anordnande av valförrättning enligt bestämmelserna i förevarande lag icke i avsevärd mån kommit till användning, bibehållandet av lagens bestämmelser vore lämpligt under några år framåt, då tillfälle till sådan valanordning syntes för landsbygdens del vara av beskaffenhet att främja distriktsindelningen i fall, där sådan eventuellt kunde vara förmånlig men icke kommit till stånd.

*Departements-
chefen.*

Av den förebragta utredningen framgår visserligen, att distriktsindelningen för politiska och kommunala val på landsbygden numera genomförts i sådan utsträckning, att endast få valdistrikt hava högre invånarantal än 3,000. Det övervägande antalet länsstyrelser har emellertid ansett de provisoriska bestämmelser, vilka meddelats genom den ifrågavarande lagen den 30 juni 1920, böra i större eller mindre utsträckning erhålla fortsatt giltighet icke blott i vad de avse städerna utan även beträffande landskommunerna. Från intet håll har gjorts gällande, att bestämmelserna ifråga skulle vållat olägenheter i tillämpningen eller att några väsentliga ändringar i desamma skulle vara av behovet påkallade.

Med hänsyn till den uppfattning, som sålunda kommit till uttryck hos de

myndigheter, vilka i förevarande hänseende äga den största sakkunskap, tvekar jag icke att tillstyrka, att bestämmelser med enahanda syfte som nu gällande lag i ämnet måtte meddelas även för tiden efter den 1 juli 1921.

Vad härefter angår formen och giltighetstiden för de bestämmelser, vilka sålunda enligt min mening böra komma till stånd, må erinras om konstitutionsutskottets här ovan refererade uttalande i utlåtandet n:r 54 vid 1920 års riksdag, däri förordats, att först sedan under tiden 1 juli 1920—30 juni 1921 en mera vidsträckt erfarenhet vunnits om de föreslagna provisoriska bestämmelsernas verkningar och om betydelsen av de i propositionen n:r 286 till nämnda riksdag föreslagna stadgandena, frågan om en eventuell utredning rörande nämnda provisoriska bestämmelserns inarbetande i kommunallagarna borde upptagas till prövning. Då emellertid, enligt vad känt är, deltagandet i de under år 1920 förrättade kommunalfullmäktigvalen varit ganska ringa, kan den under den tid, de nuvarande bestämmelserna ägt giltighet, vunna erfarenheten icke sägas vara av den art, att det kan vara lämpligt att nu med stöd därav antaga definitiva bestämmelser på ifrågakvarande område. Härtill kommer, att dylika bestämmelser hava sin plats i den ifrågasatta kommunala vallagen (se bl. a. prop. nr 286 år 1920 sid. 61), varför det icke kan vara lämpligt att nu i kommunallagarna införa ifrågakvarande bestämmelser, ett arbete som skulle föranleda en förhållandevis omfattande omarbetning av nämnda lagar. Slutligen må framhållas, att frågan om vidtagande, utöver en mera utsträckt valdistriktsindelning, av anordningar vid kommunala val i syfte att bereda de röstberättigade ökade möjligheter att delta i valen blivit för utredning överlämnad till de s. k. kommunalförfattningssakkunniga, vilka emellertid ännu icke hunnit fullgöra denna del av sitt uppdrag. Med hänsyn till det anförda anser jag, att de av mig ifrågasatta bestämmelserna i ämnet böra liksom hittills erhålla formen av en särskild provisorisk lag och tillsvidare vinna tillämpning under tiden 1 juli 1921—30 juni 1922.

Beträffande vidare frågan, huruvida lagens bestämmelser böra i sin helhet prolongeras eller huruvida vissa inskränkningar böra i sådant hänseende vidtagas, göres i några av de här ovan refererade utlåtandena gällande, dels att föreskriften om vals utsättande till två dagar icke lämpligen borde vara obligatorisk för landskommuner med ett invånarantal, överstigande 3,000, dels ock att bestämmelsen om vals förrättande, förutom å den vanliga vallokalen, jämväl å annan tillgänglig lokal inom annan del av kommun eller distrikt, icke borde bibehållas.

Ehuru den numera i stor utsträckning genomförda indelningen i smärre valdistrikt av större kommuner och valdistrikt gjort behovet av en

bestämmelse om obligatorisk utsträckning av tiden för valförrättning i större kommuner och valdistrikt mindre trängande än förut, finnas dock alltså åtskilliga kommuner och valdistrikt, beträffande vilka på grund av särskilda medgivanden den allmänna bestämmelsen om indelning i smärre distrikt icke hittills vunnit tillämpning. I fråga om dessa kommuner och valdistrikt är det givetvis av vikt, att deltagandet i valen i görligaste mån underlättas, och anser jag för vinnande av detta syfte lämpligare, att ovillkorlig bestämmelse om utsträckning av tiden för valförrättning alltså meddelas i lagen, än att frågan om sådan utsträckning göres beroende av vederbörande valförrättares eller myndighets prövning i varje särskilt fall. Med hänsyn härtill och då någon olägenhet av det nuvarande stadgandet icke mig veterligen förspors, anser jag mig sakna anledning att förorda ändring i lagens bestämmelse på denna punkt.

Även bestämmelsen om vals förrättande å annan lokal inom kommun eller distrikt än den vanliga finner jag kunna utan olägenhet bibehållas, då dess tillämpning icke är ovillkorligen föreskriven utan gjorts beroende av, att valförrättaren anser samfärdselsförhållanden eller andra orsaker göra sådan åtgärd erforderlig, och en anordning av ifrågavarande slag i åtskilliga fall kan vara ägnad att underlätta deltagandet i valet.

Icke heller i övrigt finner jag det vara nödigt att göra någon ändring i de nu gällande bestämmelserna i ämnet. Dessa torde därför böra i oförändrad form erhålla fortsatt tillämpning till den 1 juli 1922.

Departementschefen uppläste härefter ett inom socialdepartementet upprättat förslag till lag om fortsatt tillämpning av lagen den 30 juni 1920 med vissa föreskrifter i fråga om val av kommunal-, municipal- och stadsfullmäktige samt av landstingsmän och hemställde, att förslaget måtte genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan täcktes Hans Maj:t Konungen lämna bifall; och skulle proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Åke Karlholm.